

Türk Nöroşirürji Pratiğinde Kullanılan Fransızca Kökenli Sözcüklerin Kullanım Yanlışlıkları

Mistakes in the Use of Words of French Origin in Turkish Neurosurgical Practice

ÖZ

Uluslararası bir dil olan Fransızca, Türk dilini yakından etkilemiş, batı dünyasının birçok sözcüğü ve kavramı Türkçe'ye doğrudan Fransızca'dan alınmıştır. Ne var ki, sözel ve yazılı Türkçe nöroşirürji dilinde, özellikle Fransızca kökenli sözcüklerin kullanımında, dorzal (dorsal), roncur (ronjör), ekartasyon (ekartman), dekomprese (dekomprime), kemikal injüri (kimyasal hasar) gibi ciddi dil yanlışlıkları görülmektedir. En kabul edilemez yanlış ise, Fransızca écarter fiilinden yanlış olarak türetilmiş neolojik bir sözcük olan ekartasyon'dur. Türk nöroşirürji pratiğinde Fransızca kökenli sözcüklerin kullanımında görülen dil yanlışları dört gruba ayrılmıştır: okuma, neolojik, kabul görmüş ve kaçınılabılır yanlışlıklar. Bu çalışmanın amacı, Türk nöroşirürji pratiğinde Fransızca kökenli sözcüklerin kullanım yanlışlıklarını ortaya koymaktır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Nöroşirürji, Tarih, Fransız dili, Türk dili

ABSTRACT

As an international language, the French, closely influenced the Turkish language, and many words and concepts of the occidental world were directly taken into Turkish from French. However, specifically in the use of words of French origin, many serious mistakes such as dorzal (dorsal), roncur (ronjör), ekartasyon (ekartman), dekomprese (dekomprime), kemikal injüri (kimyasal hasar), are seen in both spoken and written Turkish neurosurgical language. The most unacceptable mistake is the word ekartasyon, a neological word incorrectly derived from the French verb écarter. The mistakes in the use of words of French origin in Turkish neurosurgical practice are divided into four groups: reading, neological, accustomed, and avoidable mistakes. The aim of this study is to reveal mistakes in using words of French origin in Turkish neurosurgical practice.

KEY WORD: Neurosurgery, History, French language, Turkish language

Tufan HIÇDÖNMEZ

Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Nöroşirürji Anabilim Dalı, Edirne

Geliş Tarihi : 27.09.2007

Kabul Tarihi: 08.10.2007

Yazışma adresi:

Tufan HIÇDÖNMEZ

Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi,

Nöroşirürji Anabilim Dalı, Edirne

Tel : 0284 253 76 41

E-posta: thicdonmez@hotmail.com

Ülkemizde son yıllarda dil ve dilin doğru kullanımı konusunda ciddi sorunlar olup, günlük konuşma dilinde olduğu kadar, yazılı ve görsel medyada yapılan önemli ve kabul edilmez dil yanlışlıkları önemli boyutlara ulaşmıştır. Nöroşirürji pratiğinde de, kullanılan Türkçe ve yabancı dillerden alınmış birçok sözcüğün yanlış kullanılmakta oldukları görülmektedir.

Türkçe nöroşirürji dilinde adeta yerleşmiş olduğu görülen *ekartasyon* (ekartman) sözcüğü ve halk dilinde nöroşirürjiye yakıştırılan *noroşiroloji* (nöroşirürji) ve benzerleri gibi sözcükler dil karmaşasının önemini gözönüne sermektedir. Dahası, dil yanlışları artık konuşma dilini aşmış yazı diline de girmiş bulunmaktadır. Bir şeyin organizasyonu yerine *organizesi*, deşifraji yerine *deşifresi*, toleransı yerine *toleresi*, data'nın zaten çoğul olduğunun bilinmeyip *datalar* denilmesi, çoğul evlat yerine *evlatlar*, çoğul tüccar yerine *tüccarlar* denilmesi gibi yanlışlar ülkemizin yazılı ve sözlü basınında sık karşılaşılabilmektedir.

Nöroşirürji bağlamında ise, *dorzal* (dorsal), *roncur* (ronjör), *ekspojür* (ekspozisyon, ortaya koyma), *spinal kord* (omurilik), ekartasyon (ekartman), *rut* (kök), *dekomprese* etmek (dekomprime etmek), *kemikal injüri* (kimyasal hasar), hastanın *sörveyi* (sağkalımı), *skalp* (saçlı deri), *behavyoral* (davranışsal), *pitüiter stalk* (hipofiz sapı) gibi dil yanlışları yazılı nöroşirürji kaynaklarında sıkça görülmektedir.

Fransızca'nın etkisi ve Fransızca'nın Türk dili için özel konumu

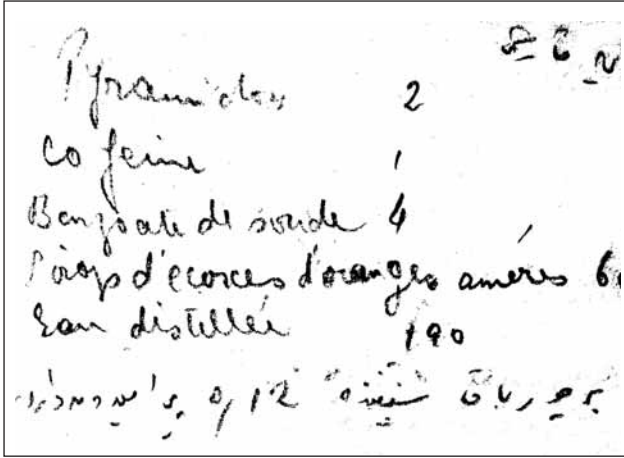
Fransa ve Fransız dili, sanat, felsefe, sosyal bilimler ve fen bilimleri alanlarında dünya tarihini, bilimini, kültürünü ve sanatını etkilemiştir. Türkiye'nin batılılaşma çabaları içinde Fransa modelinin etkisini büyük oranda görebilmek olasıdır.

Yurdumuzda tıp eğitiminde batılılaşma çabaları Sultan Üçüncü Selim döneminde başlamış, eğitim önceleri İtalyanca olarak yapılmıştır (3). Bundan sonra, 1827 yılında kurulan Tıbhane-i Amire ve Cerrahane-i Amire'de eğitim dilinin Fransızca olduğu görülür. Tıphane ve Cerrahane'nin birleştirilmesi ile 1839 yılında Galatasaray'da açılan modern anlamda ilk resmi tıp fakültesi olan Mekteb-i Tıbbiyye-i Adliye-i Şahane'nin eğitim dili Fransızca'dır (1, 2, 3). Bu okulun açılışında bir konuşma yapan Sultan İkinci Mahmud "*Burada*

Fransızca olarak fenn-i tıbbi tahsîl edeceksiniz" demektedir (Şekil 1). Sultan daha sonra konuşmasını "*Fransızca okutmaktan benim murâdım Fransızca lisanı tahsîl ettirmek değildir, ancak, Fenn-i tıbbi öğretip refte, refte kendi lisânımıza almaktır. Ve ondan sonra Memâlik-i Mahrûse-i Şahâne'min herbir tarafına Türkçe olmak üzere neşreylemektir*" şeklinde sürdürdüğü ve Türkçe tıp dilinin önemini vurguladığı görülmektedir (3). Zamanın uluslararası dilinin Fransızca olması, tıp eğitim dilinin Fransızca olmasını zorunlu kılmıştır. Galatasaray'daki bu tıp okulunda ders veren Dr. Karl Ambros Bernard gibi Avusturyalı ve Alman öğretim üyelerinin tıp eğitimini Almanca yerine Fransızca olarak vermiş olmaları ilginçtir (3). Bunun yanında, Sultan Abdülaziz tarafından 1868 yılında açılan önemli bir orta öğretim kurumu olan Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nde de öğretim dili Fransızca'dır. Fransızca'nın etkisinin, genellikle İkinci Dünya Savaşı öncesine kadar, daha çok uzun yıllar sürdüğünü görmek olasıdır (Şekil 2).

Şekil 1: 1839 yılında Galatasaray'da açılan Fransızca eğitim yapılan Mekteb-i Tıbbiyye-i Adliye-i Şahane'nin kurucusu Sultan İkinci Mahmud (Dr. TH arşivi)

Şekil 2 : Bir tıp öğrencisinin İstanbul Tıp Fakültesi'nde olasılıkla 1930'lu yıllarda mükemmel bir Fransızca el yazısı ve Osmanlıca harfler ile tuttuğu ders notundan bir parça. Fransızcanın o dönemde halen sürmekte olan etkisini göstermesi yönünden önemlidir (Dr. TH arşivi)

Dönemin uluslararası dili olan Fransızca'nın, Türkçe'yi yakından etkileyişinin bir sonucu da, batıdan birçok sözcük ve kavramın Fransızca asıllarından Türkçe'ye alınmış olmasıdır. Bunun bir nedeni, olasılıkla Fransız alfabesinin, İngilizce ve İtalyanca gibi diğer batı dilleri ile karşılaştırıldığında, fonetik olarak Türk alfabesine daha fazla benzerlik göstermesidir. Fransız alfabesine (a, be, se, de, ö, ef, je, aş, i, ji, ka, el, em, en, o, pe, kü, er, es, te, ü, ve, dubluve, iks, igrek ve zed) bakıldığında, bu alfabenin okunuşunun Türk alfabesine çok yakın olduğu görülebilir. Bunun sonucunda, **tren**, **televizyon**, **otomobil**, **fakülte** sözcükleri gibi, örneğin, Fransızca **Hydrocéphalie** sözcüğü, Türkçe'ye Fransızca okunuşu olan **Hidrosefali** şeklinde girmiş, buna karşılık İngilizce'deki Haydrosefalus olarak girmemiştir. Benzer şekilde, Fransızca olarak söylenen **Organizasyon**, **aplikasyon**, **kondisyon** ve benzer sözcükler, Türkçe fonetiğe uyumlu, buna karşılık örneğin İngilizce **Organizeyşın** ve **Orgeanayzeyşın**, **aplikeyşın**, **kondişın** ifadeleri Türkçe fonetiğe uyumlu değildir.

Türkçe nöroşirürji dilindeki Fransızca yanlışları

Bu dil yanlışları dört ana gruba ayrılıp incelenebilir:

1. Okuma yanlışları (ör: *en blok*)
2. Neolojik yanlışlıklar (ör: *ekartasyon*, *dekomprese*)
3. Yerleşmiş - kabul görmüş yanlış sözcükler (ör: *ventrikül*)
4. Kaçınılabılır - gereksiz yanlışlıklar (ör: *koretranje*)

1. Okuma Yanlışları

Fransızca'nın yeterince bilinmemesi, yanlış söylenen sözcük ve özel ismin Fransızca ve Fransız kökenli olduğunun anlaşılabilmesi nedeni ile çok sık karşılaşılan yanlışlardır. Kimi zaman, İngilizce'den etkilenme sonucu Fransızca sözcük ve özel isimlerin İngilizce olarak okunmaya çalışılması da önemli bir yanlışlık kaynağıdır. Fransızca terimlerin ve Fransızca özel isimlerin Türkçe okunuşları ve sık yapılan okuma yanlışlıklarına bazı örnekler (Tablo I ve Tablo II'de) verilmektedir.

Tablo I: Fransızca sözcüklerin Türkçe okunuş örnekleri ve sık görülen okuma yanlışlıkları

Fransızca	Türkçe okunuş	Yanlış okunuş
déjà-vu	deja vü	deja vUU
matériel	materiyell	materyal
survie	sürrvii	sörvey
infection	enfeksiyon	infeksiyon
en bloc (blok/bütün olarak)	ann blokk	enblok
en plaque (plaka şeklinde)	ann plakk	enplak
Petit-Mal	Pöti-Mall	Petitmal
Mal de Pott	Máll dö Pott	maldepot
dorsal	dorsal	dorzal
contre-coup (karşı-darbe)	kontröKUU	Konturkupp
Eau de rose	OO dö rozz	Ö de roze
rongeur	ronnjör	roncur

Tablo II: Fransızca özel isimlerin Türkçe okunuşları ve bazı yanlış okuma örnekleri

Fransızca	Türkçe okunuş	Yanlış okunuş
Jean-Martin Charcot	Jan Marten Şarko	
Christian Sainte-Rose	Kristiyan Sentroz	Krisçın Seyintroz
Bernard George	Bernar Jorj	Bernırd Corc
Cotrel-Duboussset	Kotrel-Dübusse	
Brown-Séguard	-Sekar	-Sekuart
Gilles de la Tourette	Jill dö lâ Turett	
Renée Descartes	Röne Dekârt	Deskart
Nicolas Sarkozy	Nikôlâ Sarkozi	Nikılıs
Jacques Chirac	Jâkk Şirak	
François Mitterrand	Fransu(v)a Mitteran	

2. Neolojik Yanlışlıklar ve “ekartasyon” sorunu

Yabancı dili ve dilbilgisi kurallarını yeterince tanımama sonucu yeni sözcük üretme (neoloji) şeklinde ortaya çıkan yanlışlardır. Bunlar genellikle yabancı sözcüklerin Türkçe’ye aktarımında, fonetik uygunluk nedeni ile bir anlamda *yanlış olarak Fransızcalılaştırılan* ifadelerdir. Örnek olarak, **ekartasyon** sözcüğü gösterilebilir. **Ekartasyon**, fiillerin mastar haline **-tion (siyon)** eklenmesi ile isim yapılacağı şeklinde eksik dilbilgisine dayanan bir neolojidir. Oysa, Fransızca **écartier** fiilinden isim oluşturulacak ise ortaya çıkacak sözcük **écartation** değil **écartement** (ekartman) olmaktadır. Görüldüğü gibi, **ekartasyon** hiçbir dilde olmayan tamamen yanlış bir sözcüktür. Bununla birlikte, ne yazık ki sözlü ve en kötüsü yazılı Türk nöroşirürji terminolojisine girmiştir.

Bir diğer yanlışlık örneği **kombinasyon** sözcüğüdür. Bu sözcüğün aslı **kombine etmek** anlamında Fransızca **combiner**, İngilizce **to combine** fiillerinden Fransızca **combinaison (kombinezon)** ve İngilizce **combination (kombineyşın)** olmalıdır. Ancak, İngilizce sözcüğü Fransızca okumaya çalışmak ile oluşturulan **kombinasyon** hiçbir dilbilgisi kuralına uymayan neolojik bir yanlışlıktır. Aynı yanlış, doğrusunun **rölaşman** olması gereken yanlış **relaksasyon** sözcüğü için de geçerlidir.

Benzer dil yanlışlarına birçok örnek verilmesi olasıdır. En belirgin örneklerden biri **komprese** ve

dekomprese sözcüklerindeki yanlışdır. Bu sözcüğün kökeni İngilizce **to decompress** olup, Fransızca’sı **décompresser** fiilidir. Ne var ki, İngilizce etkisi öne çıkmakta ve **dekomprese etmek** gibi yanlış olarak ifade edilmektedir. Oysa ki, doğrusu **décompressé (dekomprime)** olmalıdır. Dahası, örneğin **komprime tablet** olarak doğru kullanılan bir ifadenin komprese omurilik gibi yanlış kullanımı düşündürücüdür. Aynı yanlışlık mekanizması **supprimer (süprime etmek)** yerine **süprese** etmek gibi bir yanlış ifade olarak sıkça karşılaşılmaktadır. Benzer şekilde, bir şey **eksprese** edilmez, ancak **eksprime** edilebilir. Çünkü bu sözcüğün İngilizce aslı **expressed** olup, fonetik uyum nedeni ile Fransızca ifade edilmesi gerekir ise, **exprimer** fiilinden türetilen **exprimé (eksprime)** veya **expression (ekspresyon)** olarak kullanılması doğru olacaktır. Yine, bir şey **redükte** (doğrusu **réduit**) ve **indükte** (doğrusu **induit**) edilemez.

Sık karşılaşılan bir başka yanlış ifade **Ekspojür** olup, tamamen İngilizce **exposure** sözcüğünden alınmıştır. Türkçe fonetiğe hiçbir şekli ile uymamaktadır. Oysa, Türkçe’de doğru ifadesi **exposer (ekspoze)** fiilinden gelen **ekspoze** etmek ve **ekspozisyon** olmalıdır. Çok benzer bir yanlışlık İngilizce **malignancy** sözcüğünün Türkçe metinlere yanlış olarak **malignensi** olarak yazılmasıdır. Fransızca fiillerden isim oluşturulmasına ait örnekler (Tablo 3’de) görülmektedir.

Tablo III: Fransızca da fiillerden isim - sıfat oluşturulması, Türkçe okunuş örnekleri ve en sık yapılan yanlışlıklar (Not: *Fiillerden isim oluşturmak, ekartasyon yanlışındaki gibi, sadece **-tion** son eki eklenmesi ile yapılmamaktadır) (Dikkat edilmesi gereken bağlantılı noktalar **kyu renk** ile vurgulanmıştır)

Fiil	İsim	Okunuşu	Sıfat	Yorum
écartier	écartement	ekartman	écarté	*ekartasyon yanlış, ekartman doğru
remplacer	remplacement	ramplasman	remplacé	replasman – replase yanlış
relâcher	relâchement	rölaşman	relâché	relaksasyon ve relakse yanlış
combiner	combinaison	kombinezon	combiné	kombinasyon yanlış
supprimer	suppression	süpresyon	supprimé	süprese yanlış, süprime doğru
compimer	compression	kompresyon	comprimé	Komprese yanlış, komprime doğru
exprimer	expression	ekspresyon	exprimé	eksprese yanlış, eksprime doğru
réduire	réduction	redüksiyon	réduit	redükte yanlış

3. Yerleşmiş - Kabul Görmüş Yanlış Sözcükler

Bu bağlamda, yanlış olmalarına karşın, bir şekilde gerek uzun süredir kullanılıyor olmaları ve gerek kulağa aykırı gelmemeleri nedenleri ile, *bir anlamda kabul edilmiş* yanlış sözcüklerden söz edilir. Örneğin, **porte-aiguille** (portegüü = iğne taşıyıcı) Türkçe'de yıllar içinde **portegü** şeklinde değişegelmiş ve adeta benimsenmiş bir ifadedir. Diğer bir örnek, **abesant** ve benzerleri gibi yanlış söylenegelen **abaisse-langue (abeslang = dil basacağı)** sözcüğüdür. Bunların dışında, **ventrikül** örneğinde olduğu gibi, Fransızca aslı **Ventricule (vantrikül)** olmasına karşın vantrikül değil de, İngilizce **ventricle (ventrikül)** sözcüğünün **ventrikül** olarak Türkçe'ye girmiş olduğu yanlış örnekler bulunmaktadır.

4. Kaçınılabılır – Gereksiz yanlışlıklar

Gereksiz yanlışlıklar alışkanlık, dikkatsizlik ve özensizlik sonucu ortaya çıkmaktadır. Doğal olarak bu yanlışlıkların önlenmesi olasıdır. Örneğin, **Beyin-Omurilik Sıvısı (BOS)** oldukça yerleşmiş ve yaygın olarak kullanılan bir Türkçe ifadedir. Bunun yerine, eskiden kalma alışkanlıklar ile, Fransızca kökenli **likör** (liqueur céphalo-rachidienne) demek ve dahası bunu yazı dilinde **BOS** yerine kullanmak yanlış olacaktır. Benzer şekilde, **yabancı cisim** yerine **koretranje (corps étranger)**, **kimyasal menenjit** yerine **şimik menenjit (méningite chimique)** ve **kranial sinirler** yerine **kafa çiftleri (pairs craniens)** denilmesi ve yazılması yine Fransızca'nın kullanımı ile ilgili olarak sık yapılan yanlışlıklardır. Bunun dışında, Türkçe metin içinde, yabancı kaynaklı sözcüklerin yabancı alfabe ile yazılması, örneğin **okspital** yerine **occipital**, **aksiyal** yerine **axial** yazılması özen eksikliğinin neden olduğu önemli bir yanlışlıktır.

SONUÇ

Genel olarak Türkçe ve özel olarak Türkçe nöroşirürji dili büyük bir karmaşa içindedir. Dahası bu karmaşa artık konuşma dilini aşmış ve ne yazık

ki yazı dilinde yerini almıştır. Türkçe nöroşirürji dilinde adeta yerleşmiş olduğu görülen ekartasyon nöroşiroloji ve benzeri sözcükler dil karmaşasının ulaştığı boyutu gözönüne sermektedir.

Türkiye'de eğitim sistemi Türkçe'nin ve yabancı dillerin öğretiminde ne yazık ki her dönemde yetersiz kalmıştır. Almanca ve Fransızca okullarda nerede ise hiç öğretilmemiştir. Osmanlıca, Farsça ve Arapça adeta yok sayılmış, öğretimleri gündeme bile getirilmemiştir. Batı dillerinin temeli olan Latince ve Klasik Yunanca bilgisi verilmemiştir.

Orta öğretimde ve birçok üniversitede hazırlık sınıflarında *görünürde* okutulmasına karşın, günümüzün uluslararası dili olan İngilizce yeterince öğretilmemektedir.

Bu sistem içinde yetişmiş bulunan Türk akademisyenlerinin çok büyük çoğunluğunun, başta İngilizce olmak üzere yabancı dil bilgileri tartışma konusudur. Daha kötüsü, İngilizce'nin akademik yükseltme kriteri dışında ne gibi bir öneme sahip olduğu kuşkuludur.

Bugün varılmış olunan nokta, Türkçe bilimsel kaynakların sayısız şekilde Türkçe ve yabancı dil yanlışları ile dolu olmasıdır. Hakemlik, kitap ve dergi editörlüğü kurumuna çok iş düştüğü açıktır. Nöroşirürji uzmanlık öğrencilerinin ve uzmanlarının bu konuya öncelikle önem vermelerine, daha fazla merak ve özen göstermelerine büyük gereksinim vardır.

KAYNAKLAR

1. Eyice S: Dr. Karl Ambros Bernard (Charles Ambroise Bernard) ve Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'ye dair birkaç not. Terzioğlu A, Lucius E (ed), Türk Tıbbının Batılılaşması, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1993: 97-123
2. Öner C: Fransa ve Fransızca'nın Osmanlı döneminde Tıp eğitiminde etkileri. Terzioğlu A, Lucius E (ed), Türk Tıbbının Batılılaşması, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1993: 189-195
3. Terzioğlu A: Dr. Karl Ambros Bernard ve onun Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane hakkındaki Fransızca raporu. Tarih ve Toplum 103: 16-23, 1992